

RØDS BRUG I FREDRIKSTAD

SKJØTSELSPLAN 2021 – 2026

26. JANUAR 2021

Rapport 2021:1

Utførende institusjon: Wergeland Krog Naturkart	Kontaktperson: Ola Wergeland Krog	Medarbeidere: Ola Wergeland Krog Jan Ingar Båtvik
Oppdragsgiver: Fredrikstad kommune	Kontaktperson: Line Hansen Alsaker	Dato: 26.1.2021
Referanse: Wergeland Krog, Ola. M. & Båtvik, Jan Ingar. 2021. Røds Brug. Skjøtselsplan 2021 – 2026. <i>Wergeland Krog Naturkart Rapport 2021-1</i> . 10 s.		
Sammendrag: Fredrikstad kommune har i flere tiår gjort ad hoc skjøtselstiltak for å bevare Røds Brug og den spesielle ballastfloraen der som et levende kulturminne. I 2020 ble det gjennomført et større prosjekt for å restaurere og vedlikeholde kulturminnet. En del av dette prosjektet var å utforme en femårig skjøtselsplan for perioden 2021 – 2026, som nå foreligger her. Skjøtselplanen har følgende målsetning: • bevare Røds Brug som et levende kulturminne• bevare den unike ballastplantefloraen,• synliggjøre og informere om Røds Brug• forberede Røds Brug på den økte ferdselen som forventes når industriområdet i sør omgjøres til et fortettet boligområde I skjøtselplanen er det avgrenset fire områder med utgangspunkt i vegetasjonskartleggingen fra 2020. Dette er de mest sårbare arealene hvor det ikke bør settes i verk tiltak eller åpnes for aktivitet som kan ødelegge habitatet for de sjeldne artene her. Den praktiske delen av skjøtselsplanen er delt i to hoveddeler. Første del består av enkelttiltak som kan gjøres på ett år. Andre del av planen består av tiltak som etter planen bør følges opp hvert år. Majoriteten av tiltakene er av den siste kategorien, og består vesentlig av direkte og indirekte skjøtselstiltak for å bevare ballastplantefloraen. Handlingsplanen er bestilt av Fredrikstad kommune og prosjektleder i kommunen, naturforvalter Line Hansen Alsaker.		
Emneord: Fredrikstad kommune Røds Brug Ballastplanter Skjøtselsplan 2021 - 2026		

Forsidebilder: Røds Brug ca. 1875 (fra Østfold fylkes bildearkiv) og Røds Brug 15.7.2019. Foto: Jan Ingar Båtvik.

INNHold

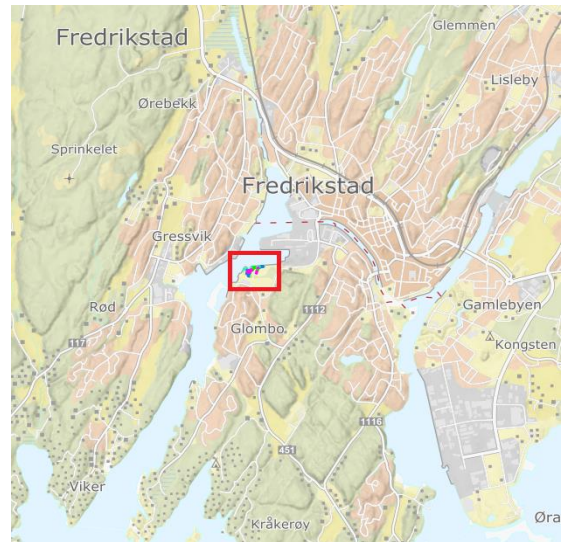
1	BAKGRUNN	4
1.1	Målsetning med skjøtselsplanen.....	4
2	FLORAEN PÅ RØDS BRUG	5
2.1	Særlig verdifulle ballastplanter på Røds Brug	5
2.2	Spesielle hensynsområder.....	6
3	TILTAK	8
3.1	Enkeltiltak (utføres kun første år).....	8
3.2	Årvisse tiltak	9
4	REFERANSER	10

1 BAKGRUNN

Røds Brug ligger i området nord for Glombo nordvest på Kråkerøy. Dette er et påbegynt skipsverft for seilskuter, men verftet ble aldri ferdigstilt, da første verdenskrig medførte en rivende utvikling av dampmaskiner og forbrenningsmotorer, og seilskutenes tidsalder var forbi.

Rekker med betongfundamenter er det eneste som vitner om stedets historie. Vegetasjonen her kan oppleves som et villnis, men en skal ikke ha mye botanisk kunnskap før en ser at mange arter synes fremmede. Dette har sin bestemte årsak, og vi må omkring 150 år tilbake i tid for å forstå sammenhengen.

Røds Brug er Norges best bevarte ballastplanteområde, og både stedet og ballastplantene der kan betraktes som levende kulturminner. Her finnes flere arter med eksotiske planter som ble brakt hit med ballastjord som ble dumpet i den grunne bukta og på land her i seilskutetida. Her kan nevnes klassiske ballastplanter som valurt *Symphytum officinale*, smalsvineblom *Jacobaea erucifolia*, stripetorskemunn *Linaria repens*, vedbeinurt *Ononis spinosa*, krypmure *Potentilla reptans*, blåbringebær *Rubus caesius*, ballastknoppurt *Centaurea nemoralis*, kronvikke *Securigera varia* og veivortemelk *Euphorbia esula*. I tillegg er sjeldenheter som kystbjørnekjeks *Heracleum sphondylium* ssp. *sphondylium*, russestarr *Carex praecox*, engstorkenebb *Geranium pratense* og strandsvingel *Schedonorus elatior* fortsatt kjent her den dag i dag. Hvorvidt alle har sin opprinnelse fra ballasten, er noe usikkert, men mye kan tyde på det.

Figur 1. Røds Brug ligger ved Glomma, ikke langt fra Fredrikstad

Den største trusselen mot Røds Brug i dag er gjengroing. Vanlige arter som takrør *Phragmites australis* og mjødukt *Filipendula ulmaria* vokser innover ballastområdet og skvallerkål *Aegopodium podagraria* dekker allerede store arealer. I tillegg til disse vanlige artene trues også floraen her av aggressive fremmedarter som parkslirekne *Reynoutria japonica*, kjempebjørnekjeks *Heracleum mantegazzianum* og rynkerose *Rosa rugosa*.

Fredrikstad kommune har i mange år gjort tiltak for å bevare dette unike kulturminnet og den unike floraen der. Senest i 2020 ble det gjort en rekke skjøtselstiltak, og tiltakene ble gjort av et innleid konsulentfirma (Wergeland Krog & Båtvik 2020). Et av tiltakene i 2020 var en kvalitativ og kvantitativ kartlegging av floraen her med lokalitetsangivelser på et kart for et utvalg arter.

Etter hvert har det blitt klart at det er behov for en planmessig og langsiktig innsats for å bevare området. I 2020 bestilte kommunen en femårig skjøtselsplan for Røds Brug.

Firmaet WK Naturkart, ved Ola Wergeland Krog og Jan Ingar Båtvik, har stått for utformingen av den foreliggende skjøtselsplanen, i samarbeid med naturforvalter Line Hansen Alsaker i Fredrikstad kommune.

1.1 Målsetting med skjøtselsplanen

Skjøtselsplanen for Røds Brug har følgende mål:

- bevare Norges mest intakte ballastplanteområde som et levende kulturminne
- bevare den unike ballastfloraen i området
- synliggjøre og informere om Røds Brug
- forberede Røds Brug på økt ferdsel ved å dele inn området i soner etter sårbarhet for rekreasjon og friluftsliv

Dette innebærer en forvaltning som ser de enkelte kulturminne-, natur- og rekreasjonsverdiene på området samlet. Skjøtselsplanen beskriver derfor både hvordan enkeltområder bør skjøttes i dagens situasjon samt hvordan andre bør utvikles innenfor gitte ønsker slik at de nevnte hensyn opprettholdes.

2 FLORAEN PÅ RØDS BRUG

Røds Brug er kjent som den mest interessante og intakte ballastplassen i landet, og botanikere fra både inn- og utland har valgfart hit for å oppleve de mange sjeldne planteartene som fortsatt står her. Flere av sjeldenhetene har forsvunnet, også i nyere tid, men fortsatt har området en helt spesiell flora som er botanisk meget interessant og verneverdig.

Røds Brug har ikke bare sjeldne planter, men har kanskje like mye en levende kulturarv fra seilskutetiden og fra Fredrikstads storhetstid som «Plankebyen» framfor noen. Det må nesten betraktes som et under at stedet har fått ligge omtrent i fred i over hundre år.

Som en del av skjøtselstiltakene som ble gjennomført i 2020, ble det gjort en grundig kartlegging av floraen her. Totalt 342 arter/taxa er listet opp i rapporten fra tiltaket (Wergeland Krog & Båtvik 2020).

Figur 2. Både 'Græsvig Brug' og 'Røds Brug' var viktige utskipningshavner for trelast i Fredrikstad-området, de lå for øvrig på hver sin side av Glomma. Bildet er fra Røds Brug ca. 1880 (fra Østfold fylkes bildearkiv).

2.1 Særlig verdifulle ballastplanter på Røds Brug

Ballastplantene på gamle Røds Brug fremstår i dag som levende fornminner. De finnes enten i store, nesten rene bestander eller som små enkeltindivider som kan være vanskelig å påvise om en ikke kjenner dem. I tillegg til sjelden botanikk, finnes rimeligvis en dominans av mer triviell ugrasflora som ugrasbalderbrå, hvitsteinkløver, legesteinkløver, åkertistel, veitistel, burrot og takrør. Flere av disse er uønskede, og noen gjenfinnes også på fremmedartslista som problematiske (Artdatabanken 2018). Vi har også representanter fra nyere tid og som vi aktivt ønsker å bekjempe da de invaderer aggressivt norsk natur og er høyt rangert på denne fremmedartslista. Eksempler på slike er parkslirekne, kanadagullris, kjempebjørnekjeks, rynkerose og flere kunne vært nevnt. Av mer eksotisk botanikk kan nevnes klassiske ballastplanter som valurt, smalsvineblom, stripetorskemunn, vedbeinurt, krypmure, blåbringebær, ballastknoppurt, kronvikke og veivortemelk. I tillegg er sjeldenheter som duftvikke, kystbjørnekjeks, krysningsen piggtistel x nikketistel, russestarr og strandsvingel kjent herfra i nyere tid.

Nedenfor følger kart (figur 3) over de mest interessante ballastplantene på Røds Brug slik situasjonen var i 2020. Omtale med bilde finnes i nevnte rapport fra kartleggingen i 2020 (Wergeland Krog & Båtvik 2020).

Figur 3. Kart over lokaliteter med bestander av særlig verdifulle ballastplanter på Røds Brug i 2020 (hentet fra Wergeland Krog & Båtvik 2020).

2.2 Spesielle hensynsområder

Lokaliteter med særlig verdifulle ballastplanter er vist i figur 3 ovenfor. Av disse plantene er det noen arter som er mer sårbare enn andre. Dette kan skyldes forhold som at artene er fåtallige, har små / få bestander, er konkurransesvake eller har vist en negativ utvikling i senere tid. At noen arter oppfattes som pene eller er botaniske sjeldenheter, kan gjøre at artene kan være utsatt for plukking eller oppgraving.

Nedenfor følger derfor et kart over arealer innenfor Røds Brug som anses som spesielle hensynsområder for én eller flere arter særlig verdifulle og sårbare ballastplanter. Dette betyr ikke at disse arealene må gjerdes inn eller at de ikke tåler slitasje fra f.eks. tråkk. Innenfor disse arealene bør det ikke settes i verk tiltak eller åpnes for aktivitet som kan ødelegge habitatet for de sjeldne artene her. Det bør dessuten legges vekt på at det, tilsiktet eller utilsiktet, ikke kanaliseres ferdsel inn i disse arealene.

Figur 4. Russestarr er trolig den mest sårbare arten på Røds Brug. Foto: JIB.

Figur 5. Oversikt over spesielle hensynsområder på Røds Brug. I disse områdene vokser det spesielt hensynskrevende ballastplanter. Det bør ikke settes i verk tiltak som kan skade vegetasjonen. Ferdsel bør ikke kanaliseres inn i disse områdene. Det øverste flybildet er fra 8. april 2019 (foto: Terratec as) og det nederste er et georeferert dronebilde tatt 12. august 2016 (foto: Ola Wergeland Krog).

3 TILTAK

3.1 Enkelttiltak (utføres kun første år)

Tiltak	Beskrivelse
Rydde «kaiområdet»	«Kaiområdet» ut mot Glomma i NV. Området er kraftig bevoskt med kratt. Det ligger noen tunge betongelementer her, og det finnes dype hull i bakken som kan være farlige for folk og dyr. Her bør det gjøres en generell opprydding, krattet fjernes, betongelementene vurderes fjernet / legges til side og hullene (trolig gravd av grevling) bør fylles igjen. Lokaltiteten bør også kontrolleres for farlige gjenstander som bør fjernes dersom de finnes.
Fjerne skrot	Spredt i området, særlig i den sørlige delen mot Stene Stål, ligger det enkelte forekomster av jernskrot. Enkelte av disse er tunge fragmenter av støpestål med skarpe bruddkanter. Disse bør lokaliseres og fjernes da de representerer en fare for både folk, dyr og maskiner som benyttes ved skjøtselen.
Sette opp informasjonsplakat ved stien inn fra sør	Ved utvikling av det gamle industriområdet til et boligområde med mange boenheter, vil det bli behov for en ekstra «inngangsport» til Røds Brug. For å gjøre besøkende oppmerksom på områdets kvaliteter, bør det settes opp ei informasjonstavle som forteller om områdets historie og den unike ballastfloraen. Det bør også vurderes om tavlen bør vise et kart over de mest sårbare lokalitetene i området.

Figur 6. Den eksisterende tavlen fra 2016 som står ved stien inn fra øst.

Tiltak	Beskrivelse
Restaurering av grenseområdet mot Stene Stål	Stene Stål skjøv for et drøyt tiår siden vekk topplaget på naboeiendommen i nord og begynte å lagre returmetall på dette arealet. Topplaget ble liggende som flere jordhauger. Stene Stål er nå i ferd med å avslutte virksomheten. I den forbindelse må det sørges for at dette arealet restaureres. Når skrot og søppel er gravet bort, bør jordhaugene jevnes tilbake og grenseområdet restaureres slik det var før ødeleggelsen. Når jordhaugene jevnes tilbake, er det svært viktig at det opprinnelige topplaget ikke skades, da det er en mulighet for at forekomsten av vedbeinurt, som ble liggende under jordhaugene, fortsatt kan ha en spiredyktig frøbank. En representant for kommunen eller en annen fagperson bør derfor være tilstede når utjevningen av jordhaugene skal foretas. Figur 7 nedenfor viser hvordan skrot har blitt lagret innover nabotomta. De oppskøvete jordhaugene ligger innenfor skrothaugene.
<i>Figur 7. Rød strek er eiendomsgrensen mellom Røds Brug og industritomta i sør. Bildet viser hvordan skrot har blitt lagret innover på Røds Brug. Jordhaugene som er skjøvet opp ligger enda lenger inn på Røds Brug enn det synlige skrotet. Den gradvise utvidelsen av industriområdet i sør har ført til en vesentlig reduksjon av arealet til det opprinnelige seilskuteverftet, og minst én rødlistet art har gått tapt. Bare siden ca. midten av 1990-tallet har 44 av de sørligste fundamentene i de to beddingene blitt fjernet.</i>	

3.2 Årvisse tiltak

Tiltak	Beskrivelse
Parkslirekne fortsatt glyfosatbehandling	Lokaliteten med parkslirekne, som ligger på siden av veien på østsiden av Røds Brug, ble behandlet gjentatte ganger med glyfosat i løpet av 2020. Bestanden ble satt kraftig tilbake og flere av plantene døde trolig av behandlingen. Parkslirekne er imidlertid en meget vanskelig art å fjerne. Glyfosatbehandling av parkslirekne bør derfor fortsettes hvert år inntil hele bestanden er dødt. Ved hver behandling må området merkes med info-plakat godkjent av Mattilsynet.
Kjempebjørnekjeks fortsatt glyfosatbehandling	Glyfosatbehandling av kjempebjørnekjeksbestanden i sørvest ble foretatt i 2020, og de fleste plantene døde trolig ut. Behandlingen bør følges opp og eventuell årlig sprøyting foretas om nødvendig inntil hele bestanden er dødt. Ved hver behandling må området merkes med info-plakat godkjent av Mattilsynet.
Rynkerosekratt, glyfosatbehandling	Noen store og mange små bestander av rynkerose ble behandlet gjentatte ganger med glyfosat i løpet av 2020. De fleste av disse døde trolig av behandlingen, men det viste seg at det var svært mange små forekomster og enkeltplanter av arten spredt utover ballastområdet. Videre kartlegging og glyfosatbehandling av arten bør fortsette hvert år inntil arten er fjernet fra Røds Brug. Arten har normalt stor frøbank som også må bekjempes. Ved hver behandling må området merkes med info-plakat godkjent av Mattilsynet.

Tiltak	Beskrivelse
Rydde trær og busker	Rydding av trær og busker, som på sikt truer naturverdiene, vil være et nødvendig og årvisst tiltak. Det vil være en fordel om stubben pensles med glyfosat rett etter at treet/busken er felt. Dette har vært gjort ved tidligere tiltak på Røds Brug og har vist seg meget effektivt for å hindre rotoppslag. Dette gjelder spesielt oppslag av osp og bjørk. Busker og trær fraktes til kompostering internt på området på komposthaugen som ble påbegynt i sørvest i 2020.
Russestarr – habitat-tiltak	Fjerne dødt org. materiale ved russestarr-forekomsten, vesentlig valurt. Følge med på bestanden slik at ikke habitatet til arten invaderes av mer konkurransesterke arter.
Fortsatt restaurering av de hogde trærne ved inngangen	Det tette riset på de hogde og skamferte Salix-trærne ved infotavla i nordøst ble beskåret i 2020 i et forsøk på å få fram noen større stammer og på sikt reetablere skygge på arealet med ballastplanter omkring. Dette tiltaket bør følges opp årvisst. Samtidig vil landets fineste forekomst av kronvikke kunne ivaretas samt bedre forholdene for den klassiske ballastplanta krypmure.
Floraovervåking	Følge opp kartleggingen fra 2020 slik at tiltak kan settes i verk dersom noen av de spesielle ballastplantene viser en negativ bestandsutvikling, eller blir truet av nye tiltak, endret ferdsel eller andre uventede trusler.
Beskytte trær mot bever	Viktige trær ble i 2020 beskyttet mot bever ved at det ble montert gjerdenetting omkring den nederste meteren av stammen. Det bør følges opp at ikke nettingen skader eller vokser inn i trærne.
Vedbeinurt - tiltak	Begge de to underartene av vedbeinurt, tornbeinurt og krypbeinurt, fantes her tidligere. Det ble i 2020 gjort tiltak for å aktivere en eventuell frøbank av arten, uten suksess dette året. Det tidligere voksestedet bør holdes åpent videre i håp om at arten igjen skal etablere seg her.
Skjøtsel morelltrær	Følge med på, og om nødvendig beskjære de store morelltrærne som vokser utover beddingen og tørrbakkesamfunnet der. Dette for å unngå opphoping av organisk materiale og skyggevirking.
Rydde søppel	Søppel driver inn på stranda, særlig på vestsiden. Søppel blåser også inn fra omkringliggende arealer. Rydding av søppel vil være et årlig tiltak.
Takrør – hindre spredning	Takrørskogen i øst har sakte men sikkert spredt seg vestover og har nå nådd helt opp til den østre beddingen. I 2020 ble det slått ei stripe på 2-3 m mellom bedding-fundamentene og takrørskogen. Dette tiltaket må følges opp, og vil høyst måtte være et årlig tiltak i overskuelig framtid. Takrøret slås med ljå, ryddesag eller tohjuls slåmaskin.

4 REFERANSER

Artsdatabanken 2018. Fremmedartlista 2018:

<https://www.artsdatabanken.no/fremmedartslista2018>

Wergeland Krog, Ola. M. & Båtvik, Jan Ingar. 2020. Røds Brug i Fredrikstad. Skjøtselstiltak 2020. *Wergeland Krog Naturkart Rapport 2020* -15. 34 s.